



## ارتباط تعارض کار - خانواده و انگیزش تحصیلی با فرسودگی تحصیلی در دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی

صادق نصری<sup>1</sup>، مجید ابراهیم دماوندی<sup>2</sup> و عرفانه السادات کارگر<sup>3</sup>

<sup>1</sup>استادیار علوم تربیتی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی (نویسنده مسئول)، پست الکترونیکی: sadegh\_nasri@yahoo.com

<sup>2</sup>مربی گروه علوم تربیتی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی

<sup>3</sup>کارشناسی ارشد روان شناسی تربیتی

**چکیده:** هدف این پژوهش ارتباط تعارض کار خانواده و انگیزش تحصیلی با فرسودگی تحصیلی دانشجویان مقطع دکترا و کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی تهران بوده است. این تحقیق از نظر هدف، کاربردی و از لحاظ جمع‌آوری داده‌ها به شیوه توصیفی - همبستگی انجام شده است. فرسودگی تحصیلی متغیر ملاک و تعارض کار - خانواده و انگیزش تحصیلی متغیرهای پیش بین بودند. جامعه آماری پژوهش دانشجویان دوره کارشناسی ارشد و دکترای دانشگاه شهید رجایی در سال تحصیلی 93-1392 بوده‌اند. روش نمونه‌گیری، تصادفی ساده بود و حجم نمونه براساس فرمول کوکران، 270 نفر برآورد گردید. ابزارهای اندازه‌گیری متغیرها عبارت بودند از: 1) پرسش‌نامه فرسودگی تحصیلی برسو و همکاران (1997)، 2) پرسش‌نامه انگیزش تحصیلی والرند و همکاران (1992) و 3) پرسش‌نامه تعارض کار - خانواده کارلسون و همکاران (2000). داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی و آمار استنباطی (رگرسیون چند متغیری به روش گام به گام) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌های تحقیق نشان داد که بین تعارض کار - خانواده با فرسودگی تحصیلی ضریب همبستگی مثبت (0/667) وجود دارد و این رابطه نیز در سطح خطای 0/05 تأیید شد، رابطه بین تعارض کار - خانواده با مؤلفه‌های خستگی تحصیلی (0/674)، بی‌علاقه‌گی تحصیلی (0/453)، ناکارآمدی تحصیلی (0/476) در سطح خطای 0/01 تأیید شد. بین انگیزش تحصیلی با فرسودگی تحصیلی رابطه منفی و ضعیف (0/250) وجود دارد. نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که متغیرهای تعارض کار - خانواده و انگیزش تحصیلی توانایی تبیین 48 درصد واریانس متغیر فرسودگی تحصیلی را دارند، همچنین تأثیر متغیر تعارض کار - خانواده بیشتر از انگیزش تحصیلی بوده است. نتایج تحقیق می‌تواند در حوزه مداخلات آموزشی و روان‌شناختی این دانشجویان مورد استفاده قرار گیرد.

**واژگان کلیدی:** فرسودگی تحصیلی، تعارض کار - خانواده، انگیزش تحصیلی.

### Relationship Work - Family Conflict and Academic Motivation with Academic Burnout in Postgraduate Students of SRTTU

S. Nasri<sup>1</sup>, M. E. Damavandi<sup>2</sup> and E. Kargar<sup>3</sup>

<sup>1</sup>Assistant Prof. of Education Science of SRTTU.

<sup>2</sup>Instructor of Education Science of SRTTU.

<sup>3</sup>M.A. of Educational Psychology

**Abstract:** This study investigated the matter in relation to Work - Family Conflict and PhD students' academic motivation and burnout in Postgraduate students of Shahid Rajaee Teacher Training University. This study has been performed applied and In terms of data collection way of describing the correlation. The population of this study consisted of all students in the MA and PhD Shahid Rajaee University have been studying. Simple random sampling is Cochran's sample size formula samples, and the remaining 270 questionnaires were analyzed. The survey findings revealed that there is between work-family conflicts with academic burnout correlation coefficient (0.667). Also There is correlation between work-family conflict fatigue with educational component (0.674), academic apathy (0.453), the ineffectiveness of study (0.476) and a weak negative relationship between academic motivation and academic burnout (0.250). Results of regression analyzes showed that Work - Family Conflict and motivation are able to explain 48% of the variance in academic burnout also affect labor conflict variables - family is more motivation.

**Key words:** Academic Burnout, Work-Family Conflict, Academic Motivation.

**1 - مقدمه**

آمار بسیار بالای فرسودگی و افت تحصیلی که به صورت ترک تحصیل، اخراج و توقف در تحصیل، از نظر هزینه‌های آموزشی، هر ساله خسارات زیادی را به آموزش عالی در کشورهای جهان وارد می‌کند. پیش‌بینی می‌شود که در آینده نیز با افزایش افت تحصیلی همه ساله بخشی از منابع انسانی و اقتصادی جامعه در دانشگاه‌ها با اخراج، ترک تحصیل، انصراف، مردودی و مشروطی دانشجویان ضایع گردد و آثار و پیامدهای ناگوار فردی، و اجتماعی فراوانی به وجود آورد. افت تحصیلی همچنین باعث اتلاف بودجه‌های جاری و تجهیزاتی دانشگاه‌ها، دیرتر راه یافتن افراد به بازار کار و سرخوردگی فرد و خانواده‌ها می‌شود (عزیزی ابرقوئی، 1389).

برخی از عوامل سبب بهبود عملکرد تحصیلی و بعضی دیگر باعث ضعیف شدن عملکرد تحصیلی می‌گردد. از جمله سازه‌های کلیدی در این زمینه که باید به آن توجه شود فرسودگی تحصیلی است. فرسودگی تحصیلی یکی از مسائل گریبان‌گیر سیستم آموزشی در همه مقاطع تحصیلی است و موجب هدر رفتن نیروی انسانی و هزینه‌های صرف شده می‌شود (آستین<sup>1</sup>، 1984). از سوی دیگر دانش‌آموختگانی که با افت تحصیلی دانشگاه را به اتمام می‌رسانند، توانمندی علمی مورد نیاز را به نحو مطلوب کسب نمی‌کنند (الیوت و هیمپل<sup>2</sup>، 2006). فرسودگی را می‌توان نوعی اختلال نامید که به دلیل قرار گرفتن طولانی مدت فرد در معرض استرس‌های محیطی در وی ایجاد می‌شود و نشانه‌های آن در ابعاد جسمانی، روانی، هیجانی و ذهنی بروز می‌کند (شه‌بخش، 1390). فرسودگی سندرم خستگی عاطفی، مسخ شخصیت و کاهش موفقیت شخصی است که معمولاً در میان افراد دارای ارتباط متقابل با دیگر مردم رخ می‌دهد (ماسلاچ و پینس<sup>3</sup>، 1997؛ یانگ<sup>4</sup>، 2004).

مطالعات فراوانی نشان داده است که مشخصه‌ها، پیش‌آمدها و پیامدهای فرسودگی تحصیلی با فرسودگی شغلی مشابه است. (مونیتا<sup>5</sup>، 2010) و فرسودگی می‌تواند در بافت آموزشی و در بین دانشجویان هم رخ دهد (باکر<sup>6</sup>، 2008). فردنبرگر<sup>7</sup> (1974) پژوهشگر پیش‌گام در زمینه فرسودگی در یکی از نظریاتش بیان می‌کند که فرسودگی

با علائم اصلی خستگی به احتمال بیشتر در بین افراد کمال‌گرا روی می‌دهد (نعامی، 1390).

بر اساس تحقیقات و پژوهش‌های انجام شده، می‌توان گفت که فرسودگی تحصیلی در موقعیت‌های آموزشی با ویژگی‌هایی مانند خستگی ناشی از الزامات مربوط به مطالعه، رشد حس و نگرش بدبینانه و بدون حساسیت نسبت به مطالب درسی و نیز احساس بی‌کفایتی و پیشرفت تحصیلی ضعیف در امور درسی و تحصیلی مشخص می‌شود (ژانگ<sup>8</sup>، 2007؛ نعامی، 1390).

عوامل چندی می‌توانند بر سرعت ایجاد و پیدایش فرسودگی تحصیلی مؤثر باشند. دو عامل مؤثر بر این متغیر، تعارض کار- خانواده<sup>9</sup> و انگیزش تحصیلی<sup>10</sup> است که این دو از جنبه‌های اجتماعی و عاطفی هستند که به صورت ملموس در زندگی روزمره افراد قابل مشاهده است و می‌تواند تأثیرات مهمی داشته باشد. در تعریف تعارض کار- خانواده چنین گفته می‌شود:

فشارهای ناشی از خواسته‌های نقش‌های کار و خانواده باعث ناسازگاری و تعارض آن دو می‌شود. تعارض وقتی به پدید می‌آید که فرد دارای نقش‌های متعدد مانند کارمند، همسر، پدر، و یا مادر باشد. هر کدام از این نقش‌ها، خواسته‌هایشان را به سهم خود، در نیاز به زمان، انرژی و تعهد تحمیل می‌کنند (گرین هوس<sup>11</sup>، 2009؛ گریت لوو<sup>12</sup>، 2010). زندگی شغلی و خانوادگی دو جزء لاینفک زندگی اکثر افراد جامعه به شمار می‌آید. به طوری که رمز موفقیت افراد در پیش‌برد اهدافشان در این دو حیطه از زندگی، یعنی خانواده و کار است (خدابخشی کولایی و همکاران، 1390). تعارض میان کار و خانواده به عنوان موضوعی عمده که هم کارکنان و کارفرمایان و هم خانواده آنان را متأثر می‌سازد شناخته شده است. این تعارض از تداخل نقش‌های شغلی و خانوادگی ناشی می‌شود (شیخی، 1389).

تعارض کار- خانواده به صورت دو جهتی در نظر گرفته می‌شود: تعارض خانواده با کار و تعارض کار با خانواده (کوپر<sup>13</sup>، 1992؛ گریت لوو، 2010). بنابراین افراد محصلی که دارای نقش‌های خانوادگی و شغلی نیز است به طور حتم تحت عوامل فشارزای خواسته‌ها و الزامات نقش‌های متعدد خود قرار گرفته و دچار ناسازگاری‌هایی بین این نقش‌ها شده و به میزان بیشتری از فرسودگی تحصیلی رنج می‌برند. از سویی، این مشکلات انگیزه فرد را در

خانواده و انگیزش تحصیلی در پیش بینی فرسودگی تحصیلی دانشجویان چه قدر است؟

## 2 - روش تحقیق

طرح تحقیق: این تحقیق از نظر هدف کاربردی و از لحاظ جمع‌آوری داده‌ها، به شیوه توصیفی - همبستگی انجام شده است. تعارض کار - خانواده و انگیزش تحصیلی متغیرهای پیش بین و فرسودگی تحصیلی متغیر ملاک بوده است. جامعه آماری، نمونه و روش نمونه‌گیری: جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانشجویان دوره کارشناسی ارشد و دکترای دانشگاه شهید رجایی است که طی سال تحصیلی 93-1392 در یکی از دانشکده‌های این دانشگاه مشغول تحصیل بوده‌اند. تعداد کل آنها 530 نفر بود و از این تعداد 482 نفر دانشجوی کارشناسی ارشد و 48 نفر دانشجو دکترا بودند، که با استفاده از روش برآورد حجم نمونه کوکران، تعداد 270 نفر به عنوان حجم نمونه و با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند.

ابزارهای سنجش: برای جمع‌آوری داده‌ها از سه ابزار استفاده شد:

1- پرسش‌نامه فرسودگی تحصیلی برسو و همکاران (1997): این پرسش‌نامه 15 ماده دارد که با روش درجه بندی لیکرت 5 درجه‌ای کاملاً مخالف تا کاملاً موافق توسط آزمودنی‌ها درجه بندی می‌شود. خستگی تحصیلی 5 ماده، بی‌علاقه‌گی تحصیلی 4 ماده و ناکارآمدی تحصیلی 6 ماده از مؤلفه‌های قابل اندازه‌گیری این پرسش‌نامه است. در این پرسش‌نامه گویه‌های شماره 3، 6، 8، 9، 12، 15، بر عکس نمره گذاری می‌شوند.

2- پرسش‌نامه تعارض کار - خانواده پرسش‌نامه‌ای 18 سؤال از کارلسون و همکاران (2000)، شامل 18 سؤال است که با انتخاب نمودن یکی از شش گزینه، از خیلی موافق تا خیلی مخالف، پاسخ داده می‌شود. از این میان، 9 سؤال، تعارض خانواده با کار و 9 سؤال، تعارض کار با خانواده را می‌سنجد.

3- پرسش‌نامه انگیزش تحصیلی والرند و همکاران (1992): این پرسش‌نامه در واقع یک مقیاس هفت درجه‌ای است که دانشجو نظر خود را با موافقت و یا مخالفت با هر یک از مواد آن مشخص می‌سازد. سؤالات این پرسش‌نامه باید در پاسخ به اینکه چرا به مدرسه

رسیدن به اهدافش به طور حتم تحت تأثیر قرار می‌دهد. انگیزه تحصیلی، انگیزه روان‌شناختی فراگیری است که با اثرگذاری بر انواع مختلف فعالیت‌های تحصیلی به تمایل فرد برای رسیدن به هدف‌های تحصیلی اشاره دارد (شکرکن، 1384).

پس انگیزش تحصیلی، یک صفت شناختی است که از طریق مجموعه‌ای از عوامل که با هم در ارتباط است، تعیین می‌گردد. به طور کلی می‌توان گفت انگیزش، عبارت است از حالات و شرایط درونی فیزیولوژیک و روان‌شناختی یک فرد که او را به فعالیت در جهت معین، یا برای رسیدن به هدف‌های خاص وا می‌دارد (موسوی نسب، 1385).

وقتی در نظام آموزشی، مشکلاتی همچون افت تحصیلی رخ می‌دهد، از انگیزه یادگیرنده، به عنوان یکی از علل مهم آن یاد می‌شود. در نظریه‌های آموزشی، انگیزه هم یک مفهوم اساسی به شمار می‌رود (بال<sup>14</sup>، 1977؛ بحرانی، 1384). مطالعات قاسمی پیر بلوطی (1374)، منتظری توکلی (1375)، قاجارگر (1373) و باقری (1371) به بررسی تأثیر انگیزش تحصیلی بر پیشرفت تحصیلی پرداخته‌اند و آن را بر این متغیر اثر گذار دانسته‌اند.

از آنجا که در جامعه پر شتاب امروزی بیشتر افراد می‌خواهند که از حداقل زمان، حداکثر استفاده را ببرند، پیامد و نتیجه چنین شتابی در کنار مسایل مربوط به اشتغال و نقش‌های خانوادگی افراد قاعدتاً دوره‌های تحصیلی فشرده‌ای را ایجاد می‌کند که طاقت فرساست و سبب ایجاد مؤلفه‌های فرسودگی تحصیلی همچون: خستگی مفرط تحصیلی، بی‌علاقه‌گی تحصیلی و ناکارآمدی تحصیلی در افراد می‌گردد. بنابراین مدارک و شواهد، بسیار حایز اهمیت است که ارتباط تعارض کار و خانواده و انگیزه که در هر کاری پشتوانه مهم موفقیت است، با فرسودگی تحصیلی در کاری علمی و آموزشی مورد بررسی و تحقیق قرار گیرد. از آنجا که تاکنون تأثیر متغیرهای تعارض کار - خانواده و انگیزش تحصیلی بر فرسودگی تحصیلی دانشجویان مورد توجه قرار نگرفته است، لذا مسأله اصلی این پژوهش این است که آیا تعارض کار - خانواده و انگیزش تحصیلی با فرسودگی تحصیلی دانشجویان دارند؟ سهم هر یک از متغیرهای تعارض کار -

جدول 2- ماتریس همبستگی فرسودگی تحصیلی و مؤلفه‌های آن با تعارض کار - خانواده و انگیزش تحصیلی

متغیرها	ناکارآمدی تحصیلی	خستگی تحصیلی	بی‌علاقگی تحصیلی	فرسودگی تحصیلی
تعارض کار - خانواده	0/476	0/674	0/453	0/667
انگیزش تحصیلی	-0/102	-0/265	-0/239	-0/250
سطح خطا	0/000	0/000	0/000	0/000

با توجه به جدول 2 می‌توان گفت که ضریب همبستگی مثبت بین تعارض کار - خانواده با فرسودگی تحصیلی و مؤلفه‌های آن وجود دارد. ضرایب همبستگی به دست آمده، نشان می‌دهد که همبستگی به دست آمده بین ناکارآمدی تحصیلی و بی‌علاقگی تحصیلی با تعارض کار - خانواده متوسط، اما شدت ارتباط بین تعارض کار - خانواده با متغیر خستگی تحصیلی و فرسودگی تحصیلی شدید بوده است. با توجه به سطح معناداری به دست آمده، در سطح خطای  $H_0$  0/01 تأیید نمی‌شود و فرضیه  $H_1$  تأیید می‌شود. همچنین ضریب همبستگی منفی بین انگیزش تحصیلی با فرسودگی تحصیلی و مؤلفه‌های آن وجود دارد. ضرایب همبستگی به دست آمده نشان می‌دهد که شدت همبستگی بین انگیزش تحصیلی با فرسودگی تحصیلی و مؤلفه‌های آن ضعیف بوده است اما در سطح خطای 0/01 معنادار و فرضیه تحقیق در این زمینه تأیید می‌گردد. برای تعیین سهم هر یک از متغیرهای انگیزش تحصیلی و تعارض کار - خانواده در تبیین و پیش‌بینی فرسودگی تحصیلی از رگرسیون گام به گام استفاده گردید که نتایج در جدول 3 نشان داده شده است.

جدول 3- نتایج تحلیل رگرسیون متغیرهای پیش‌بین بر متغیر فرسودگی تحصیلی

متغیرها	مقدار B	مقدار $\beta$	سطح معناداری	SE	$R^2$ (ضریب تعیین تعدیل یافته)	R	Sig	F
تعارض کار - خانواده	0854	0/652	0000	6/22	0/481	0/698	0/000	125/54
انگیزش تحصیلی	-0/172	-0/201	0000					

با توجه به نتایج جدول 3 می‌توان بیان کرد که متغیرهای تعارض کار - خانواده و انگیزش تحصیلی قادر به پیش‌بینی متغیر فرسودگی تحصیلی هستند. میزان F مشاهده

می‌روید؟ پاسخ داده شود. در این پرسش‌نامه گویه‌های شماره 3، 5، 12، 26، بر عکس نمره‌گذاری می‌شوند.

ادبیات تحقیقاتی ابزارهای مورد استفاده حاکی از روایی مناسب آنها در سنجش متغیرهای تحقیق هستند. در این پژوهش نیز روایی محتوایی و صوری با استفاده از نظرات متخصصان در مطالعه مقدماتی مورد بررسی قرار گرفت و نتایج بیانگر روایی مناسب این ابزارها بوده است. برای سنجش پایایی از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار آلفای به دست آمده برای متغیرهای فرسودگی تحصیلی، تعارض کار - خانواده و انگیزش تحصیلی به ترتیب برابر 0/821، 0/623 و 0/728 بوده است. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها: داده‌ها پس از جمع‌آوری با استفاده از آمار توصیفی، ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون گام به گام و نرم‌افزار spss17 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

### 3- یافته‌های پژوهش

در جدول 1 ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه مورد مطالعه آمده است.

جدول 1- توصیف ویژگی‌های جمعیت شناختی افراد نمونه تحقیق

درصد	فراوانی		
40/7	100	مرد	جنسیت
59/3	160	زن	
44/1	119	25 سال و کمتر	سن
51/9	140	26 تا 29 سال	
4/1	11	30 سال و بالاتر	
86/3	233	کارشناسی ارشد	مقطع تحصیلی
13/7	37	دکترای	
100	270	-	کل

از کل پاسخ‌گویان (270 نفر)، 40/7 درصد مرد و 59/3 درصد زن بوده‌اند. 44/1 درصد سن آنها 25 سال و کمتر بوده‌اند. 51/9 درصد بین، 26 تا 29 سال و 40/1 درصد سن آنها 30 سال و بیشتر بوده‌اند. 86/3 درصد در مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد و 13/7 درصد در مقطع دکترای مشغول به تحصیل بوده‌اند.

### 3-1- یافته‌های استنباطی

در جدول 2 ماتریس همبستگی بین فرسودگی تحصیلی و مؤلفه‌های آن با متغیرهای تعارض کار - خانواده و انگیزش تحصیلی آمده است.

انجام فعالیت‌های علمی خود دارند و این امر در بازه نه چندان بلند مدت باعث فرسودگی تحصیلی آنها می‌شود. رابطه بین انگیزش تحصیلی با فرسودگی تحصیلی مورد تأیید قرار گرفت.

در تبیین این یافته می‌توان اظهار داشت که انگیزش تحصیلی، انگیزه روان‌شناختی فراگیری است که با اثرگذاری بر انواع مختلف فعالیت‌های تحصیلی به تمایل فرد برای رسیدن به هدف‌های تحصیلی اشاره دارد. این سازه با حصول آگاهی از چگونگی تأثیر فرآیندهای شناختی - انگیزشی شخص، روی فعالیت‌هایی که برای پیشرفت تحصیلی وی اهمیت دارد، برآورد می‌شود. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهشگرانی که به ارتباط معنادار و بالایی بین انگیزه‌های کسب عزت، قدرت طلبی، تشویق، توانایی، رقابت جویی، وابستگی اجتماعی، رسیدن به اهداف آینده، علاقه به تحصیل و کسب رضایت دیگران با ادامه تحصیل و پیشرفت تحصیل دانشجویان تأکید کرده بودند، تا حدودی هم خوانی دارد (مک اینرنی، 2001؛ عسکری، 2006؛ غفوری خیاط، 2004).

بررسی نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که متغیرهای تعارض کار - خانواده و انگیزش تحصیلی توانایی تبیین حدود 48 درصد از واریانس متغیر فرسودگی تحصیلی دانشجویان را دارند و نتایج نشان دهنده تأثیر بیشتر متغیر تعارض کار - خانواده بر فرسودگی تحصیلی است.

با وجود، این متغیر فرسودگی به موقعیت‌ها و بافت‌های آموزشی گسترش پیدا کرده است که از آن با عنوان فرسودگی تحصیلی نام برده می‌شود (سالمل - آرو<sup>15</sup> و همکاران، 2008). می‌توان گفت که موقعیت‌های آموزشی به عنوان محل کار فراگیران محسوب می‌شود، اگر چه فراگیران در موقعیت‌های آموزشی، به عنوان کارمند، کار نمی‌کنند یا شغل خاصی در آنجا ندارند، اما از دیدگاه روان‌شناختی، فعالیت‌های آموزشی و درسی آنها را می‌توان به عنوان یک " کار " در نظر گرفت (سالمل آرو، 2008). آنها در کلاس‌ها حضور پیدا می‌کنند و مجموعه تکالیفی را برای موفقیت در امتحانات و کسب نمره قبولی انجام می‌دهند.

این موضوع اخیراً مطالعات متعددی را در دانشگاه‌ها به خود اختصاص داده است (بالوگان<sup>16</sup> و همکاران، 1996؛ چنچ<sup>17</sup> و همکاران، 2000). افرادی که فرسودگی تحصیلی دارند، معمولاً علائمی مانند بی‌اشتیاقی نسبت به

شده برای این متغیرهای پیش بین فرسودگی تحصیلی در سطح 0/001 معنادار است و این متغیرها روی هم 48 درصد از واریانس متغیر فرسودگی تحصیلی را تبیین می‌کنند. ضریب رگرسیون متغیر تعارض کار - خانواده برابر با 0/854 است. ضریب رگرسیون استاندارد شده برای این متغیر برابر با 0/652 برآورد شده است و با توجه به مقدار معناداری آن (0/000) در سطح 99 درصد اطمینان معنادار است.

نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که ضریب رگرسیون متغیر انگیزش تحصیلی برابر با 0/172 است. ضریب رگرسیون استاندارد شده برای این متغیر برابر با 0/201 برآورد شده است و با توجه به مقدار معناداری آن (0/000) در سطح 99 درصد اطمینان معنادار است. اما قضاوت در مورد سهم و نقش هر یک از متغیرهای مستقل در تبیین متغیر وابسته (میزان فرسودگی تحصیلی) را باید به مقادیر بتا واگذار کرد، زیرا این مقادیر استاندارد شده بوده و امکان مقایسه و تعیین سهم نسبی هر یک از متغیرها را فراهم می‌سازد. در بین این متغیر تعارض کار - خانواده، دارای بیشترین اهمیت است و سهم بیشتری در تبیین متغیر وابسته دارد و پس از آن انگیزش تحصیلی توان تبیین واریانس را داشته است.

#### 4 - بحث و نتیجه گیری

نتایج نشان داد که بین مؤلفه‌های فرسودگی تحصیلی با تعارض کار - خانواده رابطه وجود دارد. در تبیین این یافته می‌توان اظهار داشت دلیل احتمالی این یافته، می‌تواند در عوامل موقعیتی مؤثر بر فرسودگی تحصیلی باشد، زیرا همان گونه که برخی محققان معتقدند، عوامل موقعیتی مانند شرایط زندگی و شغلی و عوامل استرس‌زا تحصیلی مانند فقدان زمان کافی برای انجام فعالیت‌ها و انتظارات سطح بالا و دیگر عوامل، می‌تواند در ایجاد فرسودگی تحصیلی مؤثر باشد.

از آن جا که این عوامل برای همه دانشجویان فارغ از شغل آنها، در محیط دانشگاه یکسان است و همه آنها به نحو یکسان این عوامل را تجربه می‌کنند و می‌تواند در کاهش و یا افزایش فرسودگی تحصیلی آنها مؤثر باشد. بنابراین دانشجویانی که با درگیری و تنش‌های ناشی از محیط کار و یا خانواده رو به رو می‌شوند، زمان و تمرکز کمتری برای

وارد کردن متغیر فرسودگی تحصیلی رابطه استرس‌های تحصیلی و پیامدهای آن به طور معناداری افزایش یافت. نیومن<sup>21</sup> (1990) معتقد است که فرسودگی تحصیلی در دانشجویان بنابه دلایل مختلف یکی از عرصه‌های مهم تحقیقاتی دانشگاه است، زیرا که فرسودگی تحصیلی می‌تواند کلید مهم درک رفتارهای مختلف دانشجویان، مانند عملکرد تحصیلی در دوران تحصیلی یا رابطه دانشجویان را با دانشکده و دانشگاه خود تحت تأثیر قرار می‌دهند، فرسودگی تحصیلی می‌تواند شوق و اشتیاق دانشجویان را به ادامه تحصیل تحت تأثیر قرار دهد. با توجه به تأثیر کیفیت تجارب یادگیری بر فرسودگی تحصیلی، پیشنهاد می‌شود، استادان نسبت به احساسات و خودپنداره فراگیران خود حساس باشند. بیان انتقادات به شکل محرمانه و سازنده، تقدیر از فراگیران، همدلی نسبت به مشکلات آنها، رفتارهای حمایتی و دوستانه، محیط آموزش را لذت بخش می‌کند.

### پی‌نوشت

- 1 Astein
- 2 Elliot & Heimpel
- 3 Maslach & Pence
- 4 Yong
- 5 Moneta
- 6 Bakker
- 7 Ferdenberger
- 8 Zhang
- 9 Work - Family Conflict
- 10 academic motivation
- 11 Guerin hues
- 12 Greet loo
- 13 Cooper
- 14 Ball
- 15 Salmela-Aro
- 16 Balogun
- 17 Chang
- 18 Schaufeli
- 19 Ahola & Hakanen
- 20 Koeske
- 21 Neumann

### مراجع

- [1] باقری، مسعود (1371). تأثیر انگیزش تحصیلی بر پیشرفت تحصیلی، تربیت دوره هشتم، شماره 4، 22-26.
- [2] بحرانی، محمود، 1384، مطالعه انگیزش تحصیلی دانش آموزان متوسطه استان فارس و عوامل همبسته با آن. مجله علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز. دوره بیست و دوم، شماره چهارم.

مطالب درسی، ناتوانی در ادامه حضور مستمر در کلاس‌های درس، مشارکت نکردن در فعالیت‌های کلاسی، احساس بی‌معنایی در فعالیت‌های درسی و احساس ناتوانی در فراگیری مطالب درسی را تجربه می‌کنند. مطالعه در موقعیت‌های صنعتی و سازمان، نشان داده که فرسودگی پیامدهای متعددی مانند غیبت، ترک شغل، کاهش بهداشت و ریسک بالای ابتلا به افسردگی را دارد (تاپیتن تانر و همکاران، 2005). چنین نتایجی درباره فرسودگی تحصیلی نیز صادق است، اگر چه مطالعات کمی درباره این موضوع انجام شده است (اسچافلی<sup>18</sup> و همکاران، 2002) مثلاً محققانی مانند آهولا و هاکانین<sup>19</sup> (2007) نشان دادند که فرسودگی تحصیلی به افسردگی منجر می‌شود. کاسکه<sup>20</sup> و کاسکه (1991) نشان دادند که فرسودگی تحصیلی رابطه بین استرس‌های تحصیلی و پیامدهای آن مانند سردرد، دل درد، احساس ترس و افسردگی را افزایش می‌دهد. این محققان نشان دادند که با

- [3] شه‌بخش، افشین، (1390)، بررسی و مقایسه رابطه بین ابعاد کمال‌گرایی، حمایت اجتماعی با فرسودگی تحصیلی در دانشجویان با سطوح بالا و پایین فرسودگی تحصیلی دانشگاه علامه طباطبایی.
- [4] شیخی، غلامرضا، (1389)، بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیت با تعارض کار خانواده در معلمان منطقه 5 تهران دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.
- [5] عزیز ابرقوئی، محسن، (1389)، رابطه بین خودکارآمدی و کیفیت تجارب یادگیری با فرسودگی تحصیلی دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبایی (ره) تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- [6] قاجارگر، مرتضی، (1373). بررسی رابطه بین انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر و پسر دوره راهنمایی تحصیلی منطقه 7 آموزش و پرورش در تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی تهران.
- [7] قاسمی پیربلوطی، محمد، (1374). بررسی رابطه پیشرفت تحصیلی با انگیزش و منبع کنترل در

دانش آموزان سال سوم راهنمایی شهرکرد. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.

[8] منظری توکلی، علیرضا (1375). بررسی رابطه انگیزه پیشرفت، هسته کنترل و پیشرفت تحصیلی در بین دانش آموزان مقطع متوسطه. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.

[9] موسوی نسب، محمدرضا، (1385)، نقش انگیزش و نگرش در یادگیری، مجله معرفت شماره 57 ص 92-100

[10] نعیمی عبدالزهرا، (1390). رابطه بین کیفیت تجارب یادگیری و بی انگیزگی تحصیلی دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه شهید چمران اهواز. مجله مطالعات آموزش و یادگیری. دوره سوم، شماره اول، بهار و تابستان 1390.

[11] Ahola, k & Hakanen, j, (2007). Job strain, burnout and depressive symptoms: a prospective study among dentists, journal of affective disorders.

[12] Bakker, Erasmus.(2008) How job demands affect partners' experience of exhaustion: integrating work-family conflict and crossover theory Arnold b. university Rotterdam

[13] Chang, E. C, Rand, K. L & Strunk, D. P, (2000). Optimism and risk for burnout among working college students: stress as a mediator, personality and individual differences, 29, 255-263.

[14] Elliot, A., Heimpel, S. & Wood, J. (2006). Basic personality dispositions, self-esteem and personal goals. Journal of Personality, 74: 1293- 1320

[15] Fruidenburger (1974), The relationship between types and sources of social support, stress and job satisfaction in head nurses. Philadelphia, Temple university, 1975.

[16] Greenhouse. H Jeffrey.(2009).sources of conflict between work and family Roles.Henesty /d Dell(2005) .work – family conflict: a scale validation study Department of Counseling and personal services.

[17] Ghafari Khayyat Sh.(2004). [Identifying the strategies improving academic motivation in high school students in the city dezfoul from the principals' and teachers' perspective in the academic year 03-04. [dissertation]. isfahan, iran.

school of educational sciaences. azad university of khorasgan.

[18] Yang Hui-Jen(2004).Information management department, National Chin-yi Institute of Technology, no. 35, lane 215, sec. 1.

[19] maslach , C,Leiter,M.P,(1997).the truth about burnout . Jossey -bass Publishers , San Francisco , ca.

[20] McInerney D.M., (2001).cross-cultural validation of the inventory of school motivation (ism): motivation orientations of Navajo and Anglo students. j appl meas; 2(2): 135-53.

[21] Moneta ,G.B.(2011).need for achievement burnout, and intention to leave : testing an occupational model in educational setting . Personality and individual differences. 50. (2) , 274-278.

[22] Neuman, Y, (1990). Quality of learning experience and students college outcomes, international journal of educational management, 7,1-16.

[23] Schufeli W.B,& Buunk, B.P.(2002). Burnout: an over view of 25 years of research and theorizing in m . Schabracq , J.A.K. Winnubst , & C.C.Cooper (eds), the handbook of work and health psychology (2<sup>nd</sup> end) (pp.288-424).

[24] Toppinen-Tanner, S, Ojaarvi, A, Vaananen, A, Kalimo,r & Jappinen, P, (2005). Burnout as a predictor of medically certified sickleave absences and their diagnosed causes, behavioral medicine, 31,18-27.

[25] Zhang , Yiwen ,Gun,Yiqum, chm ,Helning (2007).perfectionism· academic burnout and mangagement among chinese college student.